

معاونان پژوهش‌رسان استانی

گزارشی از سیزدهمین اجلاسیه معاونان پژوهش حوزه‌های علمیه استان‌ها و مناطق ویژه

▪ هفته‌نامه افق حوزه
▪ دوشنبه ۲۸ مهر ۱۴۰۴
▪ ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۴۴۷
▪ ۲۰ اکتبر ۲۰۲۵

آیت‌الله اعرافی در اجلاسیه معاونان پژوهش مطرح کرد

رسالت حوزه‌های علمیه در تربیت و تولید فکر

برای شناسایی، تربیت و حمایت از نخبگان شد که موجب اثرگذاری واقعی در جامعه و دانشگاه می‌شود. توصیه‌های راهبردی ایشان شامل ساختارمند کردن منابع پژوهشی و تشکیل سامانه نخبه‌یابی معیارمحور بود. آیت‌الله اعرافی تأکید کرد حمایت‌ها باید پلکانی، هدفمند و سنجیده باشد و از حمایت‌های نمایشی پرهیز شود؛ همچنین پیوند همزمان آموزش، پژوهش و تهذیب برای تولید نیروی علمی متعهد حیاتی است.

وی بر ضرورت برنامه‌ریزی منظم مرحله‌ای، تمرکز بر برنامه‌های عملی و تمرینی طلاب در مراحل دوم، و نظارت و ارزیابی مستمر گزارش‌ها تأکید کرد. این نظارت دقیق، جمع‌آوری مستندات و استفاده از تجربه‌های عملی، کلید موفقیت برنامه‌های آموزشی و پژوهشی حوزه و بهینه‌سازی مسیر رشد علمی است.

آیت‌الله اعرافی، مدیر حوزه‌های علمیه، در سیزدهمین اجلاسیه معاونان پژوهش استان‌ها و مناطق ویژه که با محوریت «بررسی مسایل پژوهشی واحدهای آموزشی» و با حضور برخی از اعضای شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، معاونان مرکز مدیریت و معاونان پژوهشی حوزه‌های علمیه کشور به مدت دو روز در قم برگزار گردید، از حضور و زحمات مسئولان پژوهشی قدردانی کرد و شرایط دشوار کنونی را مایه دلگرمی دانست. وی بر نقش حیاتی پژوهش در تربیت نیروهای علمی، تولید فکر دینی و تبدیل فقر وجودی انسان به آگاهی و شکوه تأکید کرد و تلفیق پژوهش، آموزش و فناوری‌های نوین نظیر هوش مصنوعی را ضروری خواند.

مدیر حوزه‌های علمیه با اشاره به ظرفیت‌های فراوان نخبگانی که نیازمند آماده‌سازی و راهبری هستند، خواستار حرکت نظام‌مند

مدیر حوزه‌های علمیه گفت: ریشه شناخت فقر در درون انسان، فطری و ارتكازی است، اما این شناخت باید از حالت اجمالی به مرحله تفصیلی و روشن برسد. دین آمده تا همین وابستگی و پیوستگی انسان با عالم ملکوت و فیض بی‌نهایت الهی را به آگاهی و شفافیت تبدیل کند.

وی افزود: در آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ خداوند نمی‌خواهد فقط بفرماید که انسان‌ها نیازمندند، بلکه حقیقت این است که تمام آسمان‌ها، کهکشان‌ها، افلاک و عوالم غیب و شهود نیز در فقر ذاتی به خداوند قائم‌اند. با این تفاوت که انسان ظرفیت آن را دارد که این فقر ذاتی را درک و احساس کند و به معرفت تفصیلی از آن برسد.

فقر وجودی، عامل برگزیدگی انسان در نظام آفرینش

آیت‌الله اعرافی در ادامه گفت: در میان همه موجودات، انسان به‌سبب برخورداری از شعور و آگاهی، برگزیده شده است تا فقر ذاتی خود را بشناسد و آن را به مرحله شعور و احساس آگاهانه برساند. از همین‌روست که خطاب الهی در این آیه با واژه «الناس» آغاز شده و هیچ قیدی برای آن ذکر نشده است. این یعنی همه انسان‌ها در اصل فقر با هم مشترکند، اما می‌توانند در شناخت و آگاهی از این فقر متفاوت باشند.

وی افزود: فقر ذاتی در همه اشیا وجود دارد، اما در انسان این فقر به شناخت و احساس تبدیل می‌شود و می‌تواند به مرتبه‌ای از وضوح و شفافیت برسد که خود، عین کمال انسانی گردد. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند: "الفقر فخری" و یکی از معانی عمیق این حدیث همین است که کمال انسان در درک فقر خویش در برابر خداوند است.

مدیر حوزه‌های علمیه با اشاره به تفاوت میان فقر وجودی در عالم ماده و در انسان، گفت: فقر در سایر موجودات امری ذاتی است، اما در انسان، این فقر به آگاهی تبدیل می‌شود. این فقر است‌شعاری می‌تواند از مرحله اجمال به تفصیل برسد و هرچه این آگاهی شفاف‌تر شود، انسان به مرتبه بالاتری از کمال نزدیک می‌گردد.

وی توضیح داد: فقر الهی در عالم، حقیقتی جوهری است، اما در انسان علاوه بر جوهریت، به درک، احساس و معرفت تبدیل می‌شود. اگر کسی بتواند فقر ذاتی خود را با آگاهی، ادراک و شهود درونی همراه کند، به اوج شکوه وجودی دست می‌یابد.

درجات فقر و نسبت آن با مقام قرب الهی

آیت‌الله اعرافی در ادامه به تبیین مراتب فقر پرداخت و گفت: درک فقر وجودی نیز همچون مراتب هستی، درجات دارد. هرچه موجود کامل‌تر باشد، فقر او به خداوند شدیدتر است. از همین‌روست که پیامبران و اولیای الهی با وجود عظمت روحی و قرب به خداوند، بیشتر از همه در پیشگاه او تضرع، خشوع و تواضع دارند. هرچه گستره وجودی انسان وسیع‌تر شود، احساس نیاز و فقر او به مبدأ هستی عمیق‌تر می‌شود.

آیت‌الله اعرافی در اجلاسیه معاونان پژوهش مطرح کرد

رسالت حوزه‌های علمیه در تربیت و تولید فکر

مدیر حوزه‌های علمیه با تأکید بر این‌که اهتمام به امر پژوهش، لازمه توفیق در فعالیت‌های آموزشی و تبلیغی حوزه است، گفت: تربیت نیروی کارآمد و تولید فکر، مهم‌ترین رسالت معاونان پژوهش حوزه است.

با فیضی دیگر، کمال و رشد یافت. این همان فیض نخستین است که به هستی، وجود بخشید. تمام نظام عالم ـ از جهان امر گرفته تا جهان خلق ـ بر اساس همان فیض وسیع الهی استوار شده است.

وی افزود: نظریه فقر وجودی که من در آثار خود به‌ویژه در پرتو اندیشه‌های کلامی، فلسفه اشراق، مشاء و عرفان به آن پرداخته‌ام، بر همین اصل استوار است. این نظریه ابعاد دقیق و عمیقی دارد که اکنون مجال پرداختن تفصیلی به آن نیست.

آیت‌الله اعرافی با تأکید بر این‌که فقر وجودی تنها وابستگی ظاهری نیست، گفت: فقر، صرفاً تعلق یا نیاز عرضی نیست، بلکه حقیقتی جوهری و وجودی است که تا عمق ذات اشیا نفوذ کرده است. هر چه در جهان موجود است، از درون تا بیرون، از مغز تا استخوان هستی، آمیخته با این فقر و نیاز ذاتی است. این همان چیزی است که در اصطلاح فلسفی از آن به «امکان» تعبیر می‌شود؛ یعنی وابستگی وجودی و نیاز ذاتی موجود به علت هستی‌بخش خود.

شناخت فقر وجودی در پرتو عقل و فطرت

مدیر حوزه‌های علمیه در بخش دیگری از سخنان خود تأکید کرد: هر انسانی که تأمل عقلی و درونی کند، درمی‌یابد که فقر تا عمق وجود او و تمام عالم نفوس رسوخ دارد. این شناخت تنها با برهان عقلی حاصل نمی‌شود، بلکه در فطرت آگاه هر موجود ذی‌شعور نیز به صورت ارتكازی و اجمالی نهفته است.

وی ادامه داد: هر موجودی که بهره‌ای از شعور و آگاهی دارد، به گونه‌ای فطری و ناآگاهانه، تعلق و نیاز خود را به مبدأ هستی می‌شناسد. همین‌که موجودی به خودآگاهی می‌رسد، در همان خودآگاهی، نوعی شناخت اجمالی از فقر و وابستگی ذاتی به خداوند وجود دارد. در حقیقت، هر جا آگاهی هست، این شناخت فطری و ارتكازی از فقر الهی نیز همراه آن است.

آیت‌الله اعرافی خاطرنشان کرد: فقر وجودی نه یک مفهوم ذهنی، بلکه حقیقتی جاری در تمام مراتب هستی است. این فقر، همان وابستگی ذاتی هر موجود به خالق خویش است که در عین پنهانی، در ژرف‌ترین لایه‌های وجود حضور دارد و پیوندی ناگسستنی میان مخلوق و خالق برقرار می‌کند.

مدیر حوزه‌های علمیه کشور با اشاره به برنامه‌ریزی از پیش انجام‌شده برای برگزاری این رویداد گفت: این برنامه از مدت‌ها پیش طراحی شده بود و بنده نیز زمان خود را برای حضور در این جلسه پیش‌بینی کرده بودم. هرچند امروز برنامه‌های دیگری نیز در جریان بود، اما لازم دیدم شخصاً در جمع شما حاضر شوم تا مراتب تقدیر و احترام خود را ابراز کنم.

آیت‌الله اعرافی در ادامه سخنان خود با گرامیداشت یاد و خاطره شهیدان حوزه، روحانیت و مقاومت اسلامی، تصریح کرد: در این محفل معنوی لازم است یاد شهیدان عزیز دو سال اخیر، شهدای امروز جهان اسلام، شهدای روحانیت و شهدای دفاع مقدس را گرامی بداریم. همچنین درود و سلام خود را نثار روح‌مظهر امام‌راحلل علیه‌السلام می‌کنم که راه هدایت و خدمت به دین را برای ما روشن ساختند.

آیت‌الله اعرافی با تأکید بر استمرار مسیر رشد علمی حوزه‌های علمیه گفت: حوزه‌های علمیه باید به جایگاه واقعی خود در تولید علم و پاسخ‌گویی به نیازهای فکری و فرهنگی جامعه برسند. این مسیر جز با همت و تلاش مضاعف پژوهشگران و مدیران حوزه ممکن نخواهد بود. از همه شما انتظار دارم که با نیت الهی، عزم راسخ و نگاه راهبردی، گام‌های تازه‌ای در مسیر پیشرفت علمی حوزه بردارید.

فقر، حقیقتی ذاتی و غیرقابل انکار در وجود اشیا

مدیر حوزه‌های علمیه با اشاره به جایگاه فلسفی و الهی فقر وجودی اظهار کرد: این فقر، پدیده‌ای ساده نیست؛ بلکه حقیقتی است که در ذات و عمق وجود اشیا حضور دارد. در واقع، حتی کمالات موجودات نیز چیزی جز کمال همین فقر نیست. این فقر ذاتی را نمی‌توان انکار کرد، زیرا هیچ تحلیل درستی از هستی و مخلوقات بدون توجه به آن ممکن نیست.

وی افزود: در این نگرش، فقر و فقیر و حقیقت فقر سه امر جدا از یکدیگر نیستند؛ بلکه به مرتبه‌ای می‌رسند که در آن، وحدت اکامل میان این مفاهیم برقرار است. در این مرتبه، جدایی قابل‌تصور نیست و فقر، عین وابستگی وجود به خالق است.

آیت‌الله اعرافی در ادامه با اشاره به پیوند فقر وجودی با فیض الهی تصریح کرد: با یک فیض الهی، عالم امکان پدید آمد و

آیت‌الله اعرافی، در نشست با مسئولان پژوهشی حوزه‌های علمیه، بر نقش حیاتی پژوهش در تربیت نیروهای علمی، تولید فکر دینی و ارتقای سطح آگاهی انسان‌ها تأکید کرد و گفت: فقر وجودی انسان، سرچشمه همه افتخارات انسانی است و تنها با پژوهش و شناخت علمی می‌توان این وابستگی ذاتی به خداوند را به آگاهی و شکوه انسانی تبدیل کرد.

مدیر حوزه‌های علمیه همچنین اهمیت تلفیق پژوهش، آموزش و فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی در توسعه علوم اسلامی و تربیت نیروهای متخصص را یادآور شد.

آیت‌الله اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه در دومین روز از برگزاری اجلاسیه سیزدهم معاونان پژوهش حوزه‌های علمیه استان‌ها و مناطق ویژه که در سالن امین مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه برگزار شد، ابراز داشت: از حضور همه مدیران و مسئولان پژوهشی حوزه‌های علمیه در سراسر کشور و از زحمات صادقانه شما در مسیر پژوهش و آموزش قدردانی می‌کنم. این حضور و اهتمام شما در شرایط دشوار کنونی مایه امید و دلگرمی است.

وی با قدردانی از حجت‌الاسلام والمسلمین عباسی، معاون پژوهش حوزه‌های علمیه، گفت: از برادر عزیزمان جناب آقای عباسی تشکر می‌کنم. شخصیتی قابل اعتماد و شایسته هستند و در گذشته نیز همکاری‌های مؤثری داشته‌اند. امید دارم در مسئولیت جدیدشان در بخش پژوهش، گام‌های بزرگ و ماندگاری بردارند.

آیت‌الله اعرافی ضمن تشکر از اعضای ستاد معاونت پژوهش حوزه، مدیران استانی و مجموعه‌های مرتبط، افزود: از همه دوستان عزیز در ستاد معاونت پژوهش و نیز از مدیران استان‌ها، به‌ویژه مدیران پژوهش در شهر قم و سایر استان‌ها، صمیمانه تشکر می‌کنم. زحمات شما در هدایت طلاب و توسعه فعالیت‌های علمی درخور تقدیر است.

وی با اشاره به اهمیت مناطق کمتر برخوردار گفت: برخی استان‌ها مانند سیستان و بلوچستان جایگاه بسیار مهمی در توسعه علمی و فرهنگی دارند. هر اندازه برای آن مناطق کار شود باز هم کم است. حضور مدیران و روحانیون پرتلاش در این مناطق ارزشمند است و باید مورد حمایت بیشتر قرار گیرد.